

DIÁKOK A MŰEMLÉKVÉDELEMBEN

4. RÉSZ

Pauló Tamás
ny. faipari mérnök-tanár

Sorozatunk utolsó részében a Kozma Lajos Faipari Szakközépiskola székelyföldi faipari műemlékek felújítására felesküdt tanár-diák csapatának időben leginkább elhúzódó projektjéről olvashatnak. A még be nem fejezett felújítás a Csaracsó településen álló, Becze Kálmán tulajdonában lévő vízhajtású fűrészmalmot érinti.

A XX. század végére Székelyföldön a vízzel hajtott szerkezetek száma az 50 évvel korábbi több százzal szemben mindössze néhány példányra csökkent. Igaz volt ez a rönkfűrészelésre használt fűrészmalmokra is. Használatban lévőit mindössze egyet találtam (Vasláb-Heveder). A kutatás a még meglévő nyomok után több szálon folyt. Ennek kapcsán került a kezembe Sepsiszéki Nagy Balázs: Székelyföld falvai a XX. század végén című 4 kötetes monográfiája. Ebben a szerző többéves sziszifuszi munkával gyűjtötte össze az időszak összes székely falujának jellemzőit. Vizsgálta a lakosságától kezdve azok vallási és nemzetiségi hovatartozásán keresztül egészen a települések gazdálkodásáig a lehető legtöbb paramétert. Leírta hány ló, tehén, birka található a faluban és hány traktor dolgozik a földeken. A köteteket végigbogarászva találtam a Csíkcsicsó település melletti kis (mindössze 15–20 ház) falucskát, Csaracsót, ahol a szerző szerint Becze Kálmán az édesapjától örökölt gabonaárló és fűrészmalmot működtet hagyományos vízhajtással.

Bontás közben a tönkrement fűrész

A Csíkszereda és a Hargita közötti völgyben, az Olt folyóhoz közeli faluban már 2000-ben sikerült a tulajdonossal beszélnem. A bemutatkozás után elmondtam, hogy kutatom a Székelyföld faipari műemlékeit, hogy azokat tudományosan felmérjük, és diákok segítségével rendbe hozva ismét működképesse tegyük. A rövid beszélgetés eredménye egy elvi megegyezés volt a felújításra,

bár a tulajdonos láthatóan nem sok reményt fűzött a rendkívül leromlott állapotú fűrész felélesztéséhez. A következő években a 2–3 évenkénti látogatás során a használaton kívüli fűrész szemrevételezésén, fotózásán és a reménykedő beszélgetéseken túl nem történt érdemleges előrehaladás. Az első komoly akcióig 10 évet kellett várni. A Határtalanul diákpályázat adott lehetőséget, hogy egy 20 fős

Az újra használható előtolómű mentése

hazai diákcsapat és egy csíkszeredai szakiskola hasonló létszámú diákjai részvételével elindítsuk a felújítást. Az előzetes felmérések alapján gyakorlatilag minden szerszámot és rögzítőelemet vittünk magunkkal. A magyar csapat a kinti iskola diák-szállásán kapott elhelyezést. Reggeli után bérelt busz vitt bennünket az 5 kilométerre lévő helyszínre, majd este ugyanúgy vissza.

Az 1920-as években épült fűrész a helyi építési szokásoknak megfelelően 95 százalékban fából készült és csak azok az alkatrészek készültek vasból, amelyek komoly kopásnak voltak kitéve, így a tengelyvégek, a merevítő fémhevederek, az előtolás alkatrészei és a fűrészlap. Ennek megfelelően az időjárás tette a legtöbb kárt az építményben. Az eredeti terv az volt, hogy amit lehet, megmentünk, de sajnos kevés olyan alkatrész maradt, amit változatlanul be lehetett építeni. A csapat egy kisebb része azonnal nekiállt az összes létező méretet levenni és rögzíteni, valamint a meglévő állapotot fotókon dokumentálni. Bár a tulajdonos fiatalabb korában maga is dolgozott a fűrészszel, de kb. az 1980-as években egy komoly árvíz miatt olyan állagromlás következett be, hogy a fűrész gyakorlatilag működésképtelenné vált. Időközben

a vízparti tartócölöpök a folytonos nedvesség miatt sorra korhadtak ki. Ezért, hogy az épület ne omoljon össze, vasból hegesztett oszlopokkal, tartókkal támasztották alá. A tétlenség évtizedei alatt a fűrészszintet lomtárnak, fatárolónak használták, az

alsó (gépészeti) szinten pedig gyűlt a használhatatlan hulladék és szemét. Egy teljes nap ment el arra, hogy a 4 szekényi hulladékot, törmeléket, szemetet kilapátolják és elszállítsák. Következő lépésként a még, akár csak mintaként használható berendezéseket kiépítettük és a szénapajta egyik védett sarkában biztonságba helyeztük. Így sikerült megmenteni az előtoló művet, a főtengely végét a lendkerékkel, a fűrészlap befogására szolgáló jármot és járomvezetőket, valamint a rönkkocsit. Csupa értékes holmi. A kiürített épület tetőborító deszkázata olyan mértékig elkorhadt az évek során, hogy szinte ostyaként lehetett leseperni a szarufákról. Igen rossz állapotúak voltak a szarufák és a szelemenek is, de azokból némi használható anyagot azért sikerült megmenteni. Felülről lefelé haladva egyenként vizsgáltunk meg minden

A beépítésre váró rönkök kérgelése

Az első új cölöp behelyezése

A patakparti új cölöpsor

A 16 ember-erős rönkszállító-szerelvény

A medvetalp ráemelése a cölöpsorra

A medvetalpak és keresztgerendák rendszere

2018 – A beszűrűlt, elcsúszott gerendák visszahúzatása

A tartóoszlopok és a szelemen csapozása összeépítéshez

kibontott darabot, hogy akár csak részben nem használható-e. Ha az alkatrész esőtől védett helyen volt, akkor volt némi esélyünk, egyébként szinte semmi.

Három nap elteltével az épület helyén a csupasz patakpart lejtős talaján mindössze néhány árva cölöpcsonk emlékeztetett arra, hogy itt valaha fűrészmalom állt. Miközben a csonkokat eltávolítottuk, a csapat másik fele a tulajdonos saját erdejéből, a megfelelő engedélyek után kivágott fenyőrönkök kérgelésével és darabolásával foglalatzkodott. Az előkészített 7, patakparti cölöp 3 méteres darabjait egyenként, kővel körberakva és kemény talajjal körbedöngölve építették be egy vonalba úgy, hogy a rájuk kerülő 12 méter hosszú talpgerendát végig támaszszák alá. Az udvar felől mindössze 5 darab cölöpre volt szükség, mivel a talaj lejtése miatt így lett vízszintes a fűrészszint.

A mindkét cölöpsorra kerülő 12 méter hosszú talpgerenda (medvetalp) a csapozás után került végleges helyére. Ezeket hidalta át a 7 darab keresztgerenda szintén becsapozva, majd ezekre ismét 1–1 medvetalp. A több, mint 400 kg súlyú, 12 méter hosszú medvetalpak mozgatásához a szűk udvaron 16 markos diák kellett és komoly logisztikai tervezés. Természetesen a balesetveszély miatt

minden mozdulatra és egymásra is fokozottan kellett figyelni. Az első pályázat 10 napjába ennyi fért bele. Az elkészült szerkezetet lefedtük a majdani tetőborítás deszkáival, és bizakodtunk a mielőbbi folytatásban. Különböző szervezési, anyagi és egyéb problémák miatt az újjáépítést csak 2018 nyarán tudtuk folytatni. A Kozma 20, a téma iránt érdeklődő diákjával és néhány elhivatott szak-

Az összeállított falelem felállítás előtt

A komplett hátsó falpanel a helyén

A keresztgerendák is a helyükön

A szaruállások határozzák meg a tető formáját

Elkezdődött a tető héjalása

tanárral ismét 10 napot töltöttünk Csaracsóban, hogy a körülményekhez mérten minél többet haladjunk a fűrészmalom felújításával.

Első lépésként azt vizsgáltuk meg, hogy az eltelt 8 év alatt milyen károk keletkeztek. A felmérés szerint a nagy súly miatt a patak felőli oldal egyik sarka elkezdett dőlni, de ezen kívül más problémát nem találtunk. A megindult cölöpöt körülástuk, traktorral visszahúztuk függőleges helyzetbe, kővel körberaktuk, majd alaposan megtömörített földdel stabilizáltuk. A 2010-ben felhalmozott faanyagokból néhány nap alatt elkészült a tartóoszlopokból és szelemenekből álló belső, majd külső oldal. A 7 becsapozott tető keresztgerenda és az oszlopokat merevítő könyöktámaszok rendszere mind hossz-, mind keresztirányban stabilizálta az építményt. Igen aprólékos munka volt a szaruállások kialakítása, mivel a korábban beraktározott faanyag gyorsan fogyott. Némi ügyeskedéssel

és a meglévő anyagok toldásával felkerült a teljes szarurendszer és a merevítő viharlécek is. Végre nekiláthattunk a tetőborító deszkafedés, a héjalás felrakásának.

Az utolsó két napon sikerült az odakészített faanyagot felszegezni a vázra, amitől minden mozdulattal látványosabb lett az épület. Sajnos az évek során tönkrement faanyag miatt az utolsó néhány méternyi tetőfedés

elmaradt volna. Természetesen ez a megoldás rossz érzéssel töltött volna el mindnyájunkat, ezért a tanárok saját zsebbe nyúlva összedobták a hiányzó faanyag árát. Végül ott pompázott előttünk a teljesen újjáépített fűrészmalom épülete. Ismét nagyot léptünk előre.

A néhány hasznos, munkával együtt eltöltött nap, az egymásrautaltság, a napi sikerélmények eggyé kovácsolták a tanár-diák csapatot. Bár nem sikerült befejeznünk a teljes felújítást, hiszen a vízbevezető csatorna és a működtető berendezések nem készültek el, de bízunk abban, hogy a jövőben sikerül ismét teljesen működőképes állapotba hozni a magyar és az egyetemes faiparitechnika-történet eme szép emlékét. Összefogással és közös akarattal sikerülhet. ■

Kész...egyelőre